

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1946-1947.

SÉANCE DU 16 JANVIER 1947.

Projet de loi complétant le chapitre IV du titre V du livre I du Code civil relatif aux demandes en nullité de mariage.

EXPOSÉ DES MOTIFS.

MESDAMES, MESSIEURS,

De nombreux mariages fictifs ont été contractés sous l'occupation en vue d'arracher des proies à l'ennemi.

L'ordonnance du commandant militaire pour la Belgique et le Nord de la France du 11 mars 1942 portait que les Juifs employés à des travaux seraient régis par des conditions de travail d'un caractère spécial, lesquelles seraient déterminées par le chef de l'Administration militaire et l'ordonnance du chef de l'Administration militaire du 8 mai 1942, déterminant ces conditions d'un caractère spécial — et odieux — édictait notamment que la plupart de ses dispositions ne seraient pas applicables à l'épouse juive engagée dans les liens d'un mariage mixte, sans enfant, pendant la durée de ce mariage. De nombreuses femmes juives célibataires furent ainsi amenées à chercher refuge dans un mariage mixte. Les parquets — et il faut les en louer — aidèrent à cette manœuvre en accordant largement les dispenses prévues par l'alinéa 1er de l'article 169 du Code civil (loi du 26 décembre 1891, art. 7).

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1946-1947.

VERGADERING VAN 16 JANUARI 1947.

Wetsontwerp tot aanvulling van hoofdstuk IV van titel V van boek I van het Burgerlijk Wetboek betreffende de vorderingen tot nietigheid van het huwelijk.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

MEVROUWEN, MIJNE HEEREN,

Tijdens de bezetting werden talrijke fictieve huwelijken gesloten met het doel aan den vijand prooien te ontrukken.

De verordening van den militairen bevelhebber in België en Noord-Frankrijk, dd. 11 Maart 1942, bepaalde dat de tewerkgestelde Joden zouden onderworpen worden aan arbeidsvoorwaarden van bijzonderen aard, die door het hoofd van het militair bestuur zouden worden vastgesteld, en de verordening van het hoofd van het militair bestuur dd. 8 Mei 1942, waarbij die voorwaarden van bijzonderen- en hatelijkenaard werden vastgesteld, schreef onder meer voor dat het meerendeel van hare bepalingen niet van toepassing zouden zijn op de Joodsche echtgenote, bij kinderloos gemengd huwelijk, tijdens den duur van dat huwelijk. Talrijke ongehuwde Joodsche vrouwen werden er aldus toe gebracht toevlucht te nemen tot een gemengd huwelijk. De parketten — en dit strekt hun tot eer — werkten deze praktijk in de hand door een ruime toekenning van de vrijstellingen, voorzien bij alinea 1 van artikel 169 van het Burgerlijk wetboek (wet van 26 December 1891, art. 7).

Il importe que ces mariages, lorsqu'ils sont demeurés absolument fictifs, soient déclarés nuls le plus rapidement possible: aussi longtemps que les actes de célébration subsistent, les époux demeurent mariés et il leur est interdit de contracter une union d'où naîtra une descendance légitime et de fonder un foyer régulier.

Mais ce n'est pas que sous l'occupation, ce n'est pas que pour échapper aux tortures infligées par l'ennemi, que l'on a eu recours aux mariages fictifs; on a simulé des mariages à des fins moins justifiées et même parfois pour mettre obstacle à l'application de lois belges telles que la loi du 12 février 1897 sur les étrangers. Il s'impose de ne rien faire qui puisse développer cette pratique.

Il s'impose enfin et surtout de prendre garde que des époux dont l'union ne répond pas aux illusions qu'ils s'étaient faites, ne parviennent à faire annuler leur mariage pour simulation et ne se soustraient ainsi aux exigences des dispositions-réglant le divorce.

Le mariage est une institution plus qu'un contrat; il n'existe cependant que pour autant que les époux adhèrent par contrat à l'institution, consentent l'un vis-à-vis de l'autre à l'adhésion à l'institution (Cass. 12 juin 1941, *Bull.* et *Pasic.* 1941, I, 217). Si, comparaissant devant l'Officier de l'Etat civil, les époux sont d'accord, non pour se marier, mais, au contraire, pour ne pas se marier tout en créant l'apparence d'un lien conjugal qui les unit, il n'y a pas de mariage, il n'y a qu'un simulacre de mariage. Le législateur n'a pas voulu protéger un mariage qui n'est, en réalité, qu'une comédie; aucun intérêt public ou privé ne commande que pareil mariage soit maintenu; tous les intéressés peuvent le faire disparaître, sauf à la société à prendre des sanctions contre les soi-

Het is van belang dat die huwelijken, wanneer zij volkomen fictief gebleven zijn, zoo spoedig mogelijk worden nietig verklaard; zolang de akten van voltrekking voortbestaan, blijven de echtgenooten gehuwd en is het hun verboden een huwelijk aan te gaan waaruit een wettige nakomelingschap zal geboren worden, en een regelmatig gezin te stichten.

Doch niet alleen onder de bezetting, en niet alleen om de foltering en van den vijand te ontkomen, heeft men zijn toevlucht genomen tot de fictieve huwelijken; men heeft huwelijken geveinsd tot minder gewettigde doeleinden en soms zelfs om de toepassing te verhinderen van Belgische wetten zooals de wet van 12 Februari 1897 op de vreemdelingen. Het komt er op aan niets te doen dat die praktijk zou kunnen bevorderen.

Het is ten slotte vooral geboden er over te waken dat echtgenooten wier huwelijk niet beantwoordt aan de illusies die zij zich hadden gemaakt, er niet zouden in slagen hun huwelijk wegens veinzing te doen nietig verklaren en aldus de bepalingen in zake echtscheiding zouden ontduiken.

Het huwelijk is meer een instelling dan een overeenkomst; het bestaat echter slechts voor zoover de echtgenooten bij contract tot de instelling toetreden, voor zoover zij de eene ten opzichte van den anderen instemmen met de toetreding tot de instelling (Verbr., 12 Juni 1941, *Bull.* en *Pasic.* 1941, I, 217). Indien de echtgenooten, wanneer zij voor den ambtenaar van den burgerlijken stand verschijnen, akkoord gaan, niet om te huwen maar integendeel, om niet te huwen, al wekken zij den schijn van een huwelijksband die hen vereenigt, dan is er geen huwelijk, doch slechts een schijnhuwelijk. De wetgever heeft geen huwelijk willen beschermen dat in werkelijkheid slechts een komedie is; geen enkel openbaar of privaat belang vereischt dat een dergelijk huwelijk

disant époux qui se seraient livrés à cette parodie sans motifs tout à fait légitimes.

L'annulation sera toujours subordonnée à la preuve rigoureuse que le mariage a été absolument fictif. D'autre part, en plaissant la simulation, les époux s'exposeront aux peines du faux en écritures authentiques (Code pénal, art. 193, 196 et 214).

Les époux qui ont fait célébrer par l'Officier de l'Etat civil un mariage fictif n'échapperont aux peines du faux que s'ils ont agi sans intention frauduleuse ni dessein de nuire. (Cass. 30 octobre 1939, *Bull.* et *Pasic.* 1939, I, 440, et 28 janvier 1942, *ibid.* 1942, I, 21). Ont évidemment agi sans intention frauduleuse ni dessein de nuire les personnes dont la seule pensée a été la défense contre des mesures injustes prises par l'ennemi.

Certains des mariages contractés afin d'arracher des victimes aux persécutions de l'occupant pourront aussi être annulés pour vice de consentement des époux ou de l'un d'eux : une personne menacée d'un mal abominable et insupportable et qui n'a perçu d'autre moyen d'éviter ce mal que le mariage, fera décider par le tribunal que son consentement a été dicté par une contrainte morale et que, partant, le mariage est nul. (Henri DE PAGE, t. I, n°s 584 et 660 et suiv.).

La législation actuelle permet donc l'annulation des mariages contractés

gehandhaafd worde; al de belanghebbenden kunnen het doen verdwijnen, al blijft de maatschappij bevoegd om sancties te treffen tegen de zoogenaamde echtgenooten die zich, zonder volkomen wettige redenen, tot die parodie zouden hebben geleend.

De nietigverklaring zal steeds afhankelijk zijn van het onbetwistbaar bewijs dat het huwelijk absoluut fictief was. Anderzijds zullen de echtgenooten die de veinzing inroepen, zich blootstellen aan de straffen voorzien voor valsheid in authentieke geschriften (Wetboek van Strafrecht, artikelen 193, 196 en 214).

De echtgenooten, die door den ambtenaar van den burgerlijken stand een fictief huwelijk hebben doen voltrekken, zullen de straffen voorzien voor valsheid niet ontkomen tenzij zij zonder bedrieglijk inzicht en zonder oogmerk om te schaden gehandeld hebben (Verbr. 30 October 1939, *Bull.* en *Pasic.* 1939, I, 440 en 28 Januari 1942, *ibid.* 1942, I, 21).

Hebben vanzelfsprekend gehandeld zonder bedrieglijk inzicht of oogmerk om te schaden, de personen, die er enkel op bedacht waren zich tegen de onrechtvaardige maatregelen van den vijand te verdedigen.

Sommige huwelijken welke werden gesloten om slachtoffers aan de vervolgingen van den bezetter te onttrekken, zullen eveneens kunnen worden nietigverklaard wegens gebrek in de toestemming van de echtgenooten of van één hunner; een persoon, die door een afschuwelijk en onverdraagbaar kwaad is bedreigd en die om dat kwaad te voorkomen geen anderen uitweg heeft gezien dan het huwelijk, zal door de rechtbank doen beslissen dat zijn toestemming door moreelen dwang geboden werd en dat het huwelijk dienvolgens nietig is (Henri DE PAGE, deel I, n^{rs} 584 en 660 en volgende).

De thans in voege zijnde wetgeving laat dus de nietigverklaring toe van de

à titre de défense contre l'ennemi, pourvu que la simulation ou la contrainte morale soient prouvées.

Sans doute, sera-ce la nullité résultant de la simulation que l'on fera le plus fréquemment valoir. Outre que c'est elle qui répondra le mieux, dans la majorité des cas, à la réalité des choses, elle pourra être invoquée par tout intéressé. Au contraire, les articles 180 et 181 du Code civil réservent l'action en annulation pour vice du consentement, à celui des époux dont le consentement n'a pas été libre, sans même qu'elle appartienne aux héritiers; les règles du droit international privé en enserreront éventuellement l'exercice dans des limites plus strictes encore. Celui qui s'est uni fictivement à une femme juive terrorisée par les menaces allemandes ne serait pas recevable à faire prononcer la nullité du mariage pour vice du consentement de la femme; il devrait attendre l'initiative de la femme à cet égard et celle-ci pourrait n'avoir aucun intérêt à l'annulation ou avoir disparu; il ne serait admis à demander l'annulation qu'en démontrant qu'il a, lui aussi, subi une contrainte morale.

Si la législation actuelle permet l'annulation des mariages contractés à titre de défense contre l'ennemi, la mise en œuvre de cette législation se heurte cependant à des obstacles : comment convaincre le tribunal de ce que le mariage a été absolument fictif, comment lui démontrer que l'un des époux a obéi à une contrainte ? Ce sont là preuves difficiles à fournir; celles qui seront produites paraîtront souvent suspectes, car, à défaut d'un contrôle exercé sur elles par une tierce partie, elles sembleront le fruit de la collusion entre partie demanderesse et partie défenderesse.

huwelijken die als verdedigingsmiddel tegen den vijand gesloten werden, op voorwaarde dat de veinzing of de moreele dwang bewezen wordt.

Voorzeker zal het meestal de nietigheid wegens veinzing zijn die zal worden aangevoerd. Die nietigheid komt, niet alleen, in de meeste gevallen, het best met de werkelijkheid overeen, maar kan bovendien door ieder belanghebbende worden ingeroepen. Daarentegen behouden de artikelen 180 en 181 van het Burgerlijk Wetboek de vordering tot nietigheid wegens gebrek in de toestemming voor aan diengene der echtgenooten wiens toestemming niet vrij was, zonder dat zij zelfs door de erfgenamen kan worden ingediend; eventueel zullen de regels van het internationaal privaatrecht de uitoefening er van in nog nauwere grenzen vastleggen. Hij die fictief gehuwd is met een Joodsche vrouw, die door de Duitsche bedreigingen geterroriseerd was, zou niet ontvankelijk zijn om de nietigheid van het huwelijk te doen uitspreken op grond van gebrek in de toestemming van de vrouw; hij zou daartoe het initiatief van de vrouw moeten afwachten en het zou kunnen gebeuren dat deze bij de nietigheid geen belang heeft of verdwenen is; hij zou slechts dan de nietigheid kunnen vorderen zoo hij het bewijs levert dat ook hij een moreelen dwang heeft ondergaan.

Al laat de huidige wetgeving de nietigverklaring toe van de huwelijken gesloten als verdediging tegen den vijand, toch bestaan er hinderpalen die de toepassing van die wetgeving bemoeilijken : hoe zal men de rechtbank er van overtuigen dat het huwelijk volkomen fictief was; hoe zal men haar bewijzen dat één der echtgenooten onder dwang gehandeld heeft ? Dit zijn bewijzen welke bezwaarlijk kunnen geleverd worden; waar zij geleverd worden, zullen zij dikwijls verdacht voorkomen, want, zoo er geen derde partij is die er toezicht op uitoefent, zullen zij de vrucht schijnen te zijn van

Si les juges accueillent trop aisément les demandes, de graves abus en résulteront; il est plus à redouter encore que, ayant scrupule à statuer sur des éléments qu'ils ne considèrent pas comme décisifs, ils aient tendance à rejeter les demandes, ce qui laisserait les époux dans une situation intolérable.

Les enquêtes telles qu'elles se déroulent en matière civile seraient d'un faible secours, car la plupart des garanties qu'elles offrent disparaissent lorsque les parties sont d'accord pour souhaiter le succès de l'action, ce qui se produira souvent dans les procès de l'espèce.

La solution est de permettre au ministère public de sortir de son rôle de partie jointe et de se porter partie intervenante dans toutes les procédures en annulation de mariage, quelle que soit la cause de nullité invoquée.

Ainsi seront considérablement diminués les risques d'abus qui peuvent se produire dans toutes les procédures de cette nature. D'un autre côté, le ministère public, s'il est partie intervenante, sera armé pour participer activement aux enquêtes et leur donner ainsi pleine valeur et, mieux encore, pour diriger lui-même des informations qui feront la lumière et dont il versera les pièces aux débats.

S'étant porté partie intervenante, il sera incontestablement recevable à interjeter appel du jugement ou à se pourvoir en cassation contre l'arrêt qui aurait admis la demande.

Les articles 184, 190 et 191 du Code civil énumèrent les causes pour les-

een geheime verstandhouding tusschen aanlegger en verweerder.

Indien de rechters de eischen al te gemakkelijk inwilligen, zullen daaruit ernstige misbruiken ontstaan; maar het is nog meer te vreezen dat zij, opziende tegen het bezwaar uitspraak te doen op gegevens die zij niet als beslissend beschouwen, zouden geneigd zijn de vorderingen af te wijzen, hetgeen de echtgenooten in een ondukbaren toestand zou laten.

De onderzoeken zooals deze in burgerlijke zaken geschieden, zouden weinig bijbrengen, daar het meerendeel der waarborgen welke zij bieden vervallen wanneer partijen het eens zijn om den gunstigen afloop van de vordering te verlangen, hetgeen in dergelijke gedingen dikwijls het geval zal zijn.

De oplossing bestaat hierin, aan het openbaar ministerie toe te laten uit haar rol van gevoegde partij te treden en zich tusschenkomende partij te stellen in al de rechtsvorderingen tot nietigheid van een huwelijk, welke ook de ingeroepen oorzaak van nietigheid zij.

Aldus zullen de gevaren voor misbruik, die in alle rechtsvorderingen van dien aard kunnen ontstaan, aanzienlijk verminderd worden. Anderzijds zal het openbaar ministerie, wanneer het tusschenkomende partij is, bij machte zijn om aan de onderzoeken daadwerkelijk deel te nemen en deze aldus tot hun volle recht te laten komen en, beter nog, om zelf de nasporingen te leiden die klaarheid zullen brengen en waarvan het de stukken bij de debatten zal voegen.

Nadat het zich tusschenkomende partij heeft gesteld, zal het openbaar ministerie onbetwistbaar ontvankelijk zijn om tegen het vonnis beroep in te stellen of zich in verbreking te voorzien tegen het arrest waarbij de eisch werd ingewilligd.

De artikelen 184, 190 en 191 van het Burgerlijk Wetboek vernoemende oorza-

quelles le ministère public peut demander la nullité du mariage; la simulation et le vice du consentement n'y figurent point. Dans l'état actuel de la jurisprudence, la partie finale de l'article 46 de la loi du 20 avril 1810 ne l'autorise à agir d'office au civil en dehors des cas spécifiés par la loi, que lorsque l'ordre public est mis en péril par un état de chose auquel il importe de remédier (Cass. 22 mars 1923, *Bull.* et *Pasic.* 1923, I, 243) : crée cet état de choses, le mariage fictif contracté pour contrecarrer l'application de la loi du 12 février 1897 sur les étrangers; ne crée pas cet état de choses, le mariage contracté pour contrecarrer l'application de mesures odieuses édictées par l'ennemi. (Cons. Henri DE PAGE, t. I, 2e édit., n° 637 *quinquies*.)

N'étant pas apte à intenter l'action en nullité d'un mariage contracté à titre de défense contre l'ennemi, le ministère public n'est pas apte non plus à se porter partie intervenante dans la procédure ou tout au moins son intervention serait-elle, aujourd'hui, l'objet d'une sérieuse controverse.

Le texte que le Gouvernement a l'honneur de soumettre à vos délibérations n'entend pas les cas dans lesquels le ministère public peut former des demandes en nullité de mariage; il lui donne seulement le pouvoir, lorsqu'une demande a été formée par l'un de ceux auxquels elle appartient, de se porter partie intervenante dans la procédure au lieu d'en connaître seulement comme partie jointe.

Le Ministre de la Justice,

ken om dewelke het openbaar ministerie de nietigheid van het huwelijk kan aorderen; de veinzing en het gebrek in de toestemming komen daaronder niet voor. In den huidige stand der rechtspraak laat het laatste gedeelte van artikel 46 der wet van 20 April 1810 het niet toe in burgerlijke zaken, behoudens in de bij de wet bepaalde gevallen, ambtshalve op te treden, tenzij wanneer de openbare orde in gevaar wordt gebracht door een staat van zaken die dient te worden verholpen (Verbr. 22 Maart 1923, *Bull.* en *Pasic.*, 1923, I, 243); die staat van zaken wordt in het leven geroepen door het fictief huwelijk gesloten om de toepassing van de wet van 12 Februari 1897 betreffende de vreemdelingen te verhinderen; die staat van zaken wordt niet in het leven geroepen door het huwelijk gesloten om de toepassing tegen te werken van de hatelijke maatregelen, getroffen door den vijand (cfr. Henri DE PAGE, deel I, 2^e editie, n^r 637 *quinquies*).

Daar het openbaar ministerie niet bevoegd is de vordering tot nietigheid van een als verdediging tegen den vijand gesloten huwelijk in te stellen, is het evenmin bevoegd zich tusschenkomende partij te stellen in den loop der rechtsvordering; die tusschenkomst zou heden, althans, tot ernstige betwistingen aanleiding geven.

De tekst dien de Regeering de eer heeft U voor te leggen, breidt de gevallen waarin het openbaar ministerie vorderingen tot nietigheid van een huwelijk kan indienen niet uit; hij verleent het enkel de bevoegdheid, wanneer een vordering is ingediend door een van diegenen die er toe gerechtigd zijn, zich in de rechtsvordering tusschenkomende partij te stellen in plaats van er slechts als gevoegde partij kennis van te nemen.

De Minister van Justitie,

A. LILAR.

Projet de loi complétant le chapitre IV du titre V du livre I du Code civil relatif aux demandes en nullité de mariage.

Wetsontwerp tot aanvulling van hoofdstuk IV van titel V van boek I van het Burgerlijk Wetboek betreffende de vorderingen tot nietigheid van het huwelijk.

CHARLES,

PRINCE DE BELGIQUE.

A tous, présents et à venir, SALUT !

Sur la proposition **du** Ministre de la Justice,

NOUS AVONS ARRÊTÉ ET ARRÊTONS :

Le projet de loi dont la teneur suit sera présenté en Notre Nom, aux Chambres législatives, par le Ministre de la Justice :

ARTICLE PREMIER.

Il est ajouté au chapitre IV du titre V du livre I du Code civil un article 193bis, ainsi conçu :

« Sans préjudice de l'application des articles 184, 190 et 191 qui précèdent et de l'article 46 de la loi du 20 avril 1810 sur l'organisation de l'ordre judiciaire et l'administration de la justice, le ministère public peut se porter partie intervenante dans toute action en nullité de mariage. »

ART. 2.

La présente loi entrera en vigueur le jour de sa publication au *Moniteur*.

Donné à Bruxelles, le 16 janvier 1947.

CHARLES.

Par le Régent :

Le Ministre de la Justice,

A. LILAR.

KAREL,

PRINS VAN BELGIE.

Aan allen, tegenwoordigen en toekomstenden, HEIL !

Op de voordracht van den Minister van Justitie,

WIJ HEBBEN BESLOTEN EN WIJ BESLUITEN :

Het ontwerp van wet, waarvan de tekst volgt, zal in Onzen Naam, bij de Wetgevende Kamers door den Minister van Justitie worden ingediend :

EERSTE ARTIKEL.

Aan hoofdstuk IV van titel V van boek I van het Burgerlijk Wetboek wordt een artikel 193bis toegevoegd, luidende als volgt :

« Onverminderd de toepassing van de vorige artikelen 184, 190 en 191 en van artikel 46 der wet van 20 April 1810 op de rechterlijke inrichting en de rechtsbedeeling, kan het openbaar ministerie zich tusschenkomende partij stellen in elke vordering tot nietigheid van een huwelijk. »

ART. 2.

Deze wet treedt in werking den dag waarop zij in het *Staatsblad* is bekendgemaakt.

Gegeven te Brussel, 16 Januari 1947.

Vanwege den Regent :

De Minister van Justitie,